

STROKOVNI DOPRINOSI IZPRED 100 LET

Andrej Šalehar,

prof. dr. zaslužni profesor, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

Uvod

Ozrimo se v preteklost in si v starih slovenskih serijskih publikacijah (n.pr. strokovnih revijah) preberimo, kaj so pisali o domačih prašičih in prašičereji na tedanjem Kranjskem in Štajerskem v letu 1907, torej pred sto leti. Pri sedanjih informacijskih tehnologijah in bazah podatkov, ki so jih ustvarili v slovenskih knjižnicah, ter s pomočjo slovenske digitalizirane knjižnice (www.dlib.si) je postala dostopnost do starih strokovnih virov lažja in hitrejša.

Za predstavitev zapisov o domačih prašičih in prašičereji pred sto leti so izbrani štirje članki, ki govorijo o reji, pasmah, rejskih in pospeševalnih ukrepih, ki sta jih izvajali in vodili tedanji kranjska in štajerska kmetijska družba.

Predstavitve

1. Uspešna prašičereja.

(24/1907 št. 10, str. 107, Kmetovalec)

»Nobena izmed domačih živali ne zahteva tako primerne oskrbovanja kakor prašič. Oskrbovanje prašičev je pa prav lahka reč, kajti djati jim je tisto, kar jim po naravi gre. Življenje naših prašičev je navadno zelo nenaravno, zato mnogokrat slabo uspevajo, so radi bolni in pogine jih več kakor vseh drugih vrst domačih živali.«

»Prašič je silno snažna žival, ki ljubi snago, čist zrak in svetlobo, zato le tamkaj uspeva, kjer dobiva te pogoje za svoje uspevanje. Prašič je ustvarjen, da se giblje na prostem, da more po zemlji riti in prst žretl. Umen gospodar bo torej prašiču dal priliko, da more utešiti svoj naravni nagon.«

»**Prašič ni »svinja«** in če je, ga je človek naredil za svinjo. Daj prašiču snažen svinjak, določi mu suho in snažno ležišče, pa bo vedno blato in scal-

nico tamkaj odlagal, kjer navadno ne leži.«

»Plemenjenje vseh domačih živali, ki so med seboj v sorodu, je vedno škodljivo, najbolj pri prašičih, kjer se tako ravnanje najhitreje maščuje. Posledice takega ravnanja so zelo slabe. Varujte se tega in vedno skrbite za merjasca popolnoma tuje krvi!«

»Mlad prašičji zarod more uspevati le v suhem, snažnem in svetlem svinjaku, ker so pujski v temnih, mokrih in zatohlih svinjakih podvrženi celi vrsti bolezni. Če je količjak prilike, naj se prašič poleti koplje in valja v vodi.«

2. Poročilo o delovanju glavne odbora c. kr. Kmetijske družbe Kranjske v letu 1906 občnemu zboru dne 27 junija 1907.

(24/1907 št. 14, str. 151 - 153, Kmetovalec)

Kmetijska družba Kranjske je tudi v letu 1906 pospeševala prašičerejo z načrtnim širjenjem čistopasemskih merjascev in svinj angleške velike bele pasme (Large White), ki jih je s pomočjo državne podpore oddajala v rejo po znižani ceni. Domača pasma prašičev je zaradi večletnega oplemenjevanja s to pasmo skoraj v celoti prekrižana in močna izboljšana. Na ta način se je domača prašičereja močno izboljšala. K temu je veliko pripomoglo tudi izobraževanje rejcev o pravilni reji prašičev. Z nadaljevanjem tega rejskega ukrepa pričakujejo, da se bo oblikovala domača požlahtnjena deželna pasma prašičev, ki bo primerna za rejo v naših razmerah.

3. Prašičja reja na Dolenjskem in nje povzdiga.

(8/1907 št. 3, str. 37 - 38, Narodni gospodar)

»Dokler ni pred dobrimi desetimi leti izbruhnila na Ogrskem (in pozneje prenešena na Hrvaško) prašičja kuga, ki v

teh deželah še dandanes ni zatrta, so se pri nas na Dolenjskem s to rejo pečali vsi posestniki - manjši in večji in posebno tudi veleposestniki. Razmere so se pa dandanes predrugačile. Obsežno izseljevanje našega kmetijskega stanu je prineslo v nas občutno pomanjkanje delavnih močij - moških in ženskih Poleg tega nastopajo razne prešičje bolezni, ki zahtevajo vedno več dela in pozornosti, zlasti pa posamezni slučajji prešičje kuge, ki imajo za posledice zaprtije prešičjih sejmov in drugih varnostnih odredb, ki otežujejo prosti promet in kupčijo.«

Prašičereja je za srednjega in malega kmeta gospodarsko zelo pomembna. Velik problem predstavlja pomanjkanje merjascev. »Oni večji posestniki in veleposestniki, ki so redili večjo število prešičev, držali so navadno tudi mrjasca, ki je služil domaci hiši in okolici ti so dandanes po večjem opustili to rejo in zato ne drže tudi mrjascev, ki se jim še manj izplačajo Od tod izvira občno pomanjkanje dobrih mrjascev, zato je pa domača odreja pujskov vedno manjša, število prešičjih prekupev, ki zalagajo dolenjske prešičjorejce z mladimi pujski, vedno več in ker ne morejo dobivati doma dovolj teh živali, vtihotaplajo jih iz okužene Hrvaške ali jih dobivajo iz Štajerskega. V tem delovanju teh in takih prešičjih prekupev in v občnem pomanjkanju dobrih mrjascev tiči pa velika nevarnost za našo prešičjo rejo. Ne le, da so in bodo cene pujskov vedno višje, ampak k nam se bode zanašalo vedno več okuženih živalij, ki bodo to rejo v svojih dohodkih tako zelo pokvarile, da jo bodo sedanji manjši posestniki, kmetovalci začeli opuščati in zanemarjati, kar pa bode za našo Dolenjsko zelo hud gospodarski udarec.

Kdo naj tu vmes poseže in pomaga? V prvi vrsti so v to poklicani gospodarji - prašičjorejci sami, ki naj se dogovore za delitev stroškov za rejo merjascev. Ali pa naj pomagajo pri tem občine

Le žal, da se ravno na Dolenjskem dobi malo tako naprednih občin, ki bi hotele to storiti V občnem blagru bi bilo tedaj želeli, da bi se potom deželne postav, ki bi to uredila in, določila, naložila našim občinam ta dolžnost, kakor je to storila glede vzdrževanja zadostnega števila plemenih bikov«.

4. Glavni pogrešek v svinjereji.

(JUVAN. 8/1907 19, 6-7, Štajerc)

»Marslkateri kmet je pričel gojiti boljše prašičja plemena (pasme), o katerih je slišal, da dajejo več dobička nego domača. Pravi uspeh pa imajo navadno samo prvi dve leti in že tretje leto se pokažejo pomanjkljivosti. Reja plemenitih prašičev se opusti in kmet bo potem trdil, da tako pleme ni za nič. Pogreške išče v plemenu in ne tam, kjer se v resnici nahaja - v rejci«

Opisani so naslednji pogreški:

- Parjenje v sorodu: Merjasca je treba menjati vsako leto in ga kupiti pri rejcu, od katerega prašiči niso z našimi prav nič v sorodu. Tako se bodo povečala gnezda in večja bo njihova preživitev. »**Največji pregrešek v svinjereji je sorodstvo med živalmi, ki se pripuščajo**«.

- »Posebno odločno bi se bilo treba zavzel pri izboljšavah hlevov in gnojšč«

- »Naj se izvede agrarna reforma, da se ohrani kmetijski stan in naj se rešijo še druga vprašanja, ki so s kmetijskim stanom v zvezi, n pr. postava o varstvu planin, za varstvo zemljišč pred nepotrebnim in celo neopravičenem pogozdovanjem, ...«

- »... S primerno carinsko in trgovinsko politiko poskrbelo zato, da bo cena živini ostala kolikor mogoče stalna ...«

Misli na koncu

Gornji zapisi so stari sto let in so slika takratnih gospodarskih in družbenih razmer ter odraz tedanjega razvoja, znanja, ki pa je bilo, gledano v celoti, zavidanja vredno. V prvem sestavku navdušujejo poznavanja obnašanja prašičev - zapise bi lahko zapisali enako tudi danes. Najvdušuje tudi poudarjanje in opozarjanje na škodljive vplive parjenja v sorodu. Navodila za rejo pa veljajo tudi danes. V drugem članku so na kratko, a dovolj jasno opisana

pospeševalna ukrepanja takratnih kmetijskih družb. Pri vseh vrstah domačih živali so uvajali nove moderne pasme tako, da so širili plemenjake po nižini, običajno polovični ceni in tako izboljševali ter oplemenjevali domače pasme. Zelo premišljen, rejsko učinkovit in gospodaren ukrep. Izboljšana živina pa je zahtevala tudi boljšo rejo in v ta namen so izobraževali rejce. Ta izobraževanja so bila organizirana pogosto v obliki enotedenskih tečajev. Tretji članek govori o prašičereji na Dolenjskem. Ta je bila pogosto ogrožena s prašičjo kugo, ki so jo prinesli prašiči iz Hrvaške. Posledice so bile zaprtje sejmov in še druge, ki so onemogočale normalno trgovino s prašiči. Veliko rejcev je zaradi tega opustilo rejo prašičev. K temu je dodatno vplivalo odseljevanje ljudi in ni bilo dovolj delovnih moči. Še posebej so opuščali rejo prašičev veliki rejci, ki so redili običajno tudi merjasce, ne samo za svoje, ampak tudi potrebe drugih rejcev. Razmnoževanje prašičev je bilo oteženo, primanjkovalo je pujskov za pitanje. To je spodbujalo prekupevalce, da so tihotali prašiče iz okužene Hrvaške, kar je povečevalo nevarnosti za širjenje bolezni in je grozilo obstoju cele dolenjske prašičereje. Oskrba z merjasci je bila zaradi tega zelo pomemben rejski ukrep, ki ga lahko s primerno organiziranostjo rešijo rejci sami ali pa občine, ki bi morale prevzeti skrb za zadostno število plemenskih merjascev. Četrty članek je v prvi vrsti zanimiv v tem, da človek (rejec) pogosto za svoje neuspehe v rejci išče in zakrivi živali. Glavni pregreški za neuspehe iščejo v parjenju v sorodu, slabih hlevih in nestanovitnem trgu. Posebej opozarja na pomen ohranitve in zaščite kmečkega stanu in na ohranjanje zemljišč pred pogozdovanjem.

Veliko opisanih problemov v prašičereji je aktualnih tudi v današnjem času. Spomnimo se jih: neprimerne vhlavitve, preprečevanje parjenja v sorodu, oskrba z merjasci, neurejenost prometa s prašiči, prašičje bolezni, izobraževanje rejcev in strokovnjakov, zaraščanje kmetijske zemlje in pravica do kmetovanja.

Izvor afriške prašičje kuge v Evropi ugotovljen

Izbruh afriške prašičje kuge v črnomoški državi Gruziji v juniju letos je bil prvi pojav te zelo kužne in nevarne bolezni prašičev v srednji in severni Evropi. (sicer pa je to drugi primer t.i. novih bolezni pri živalih v Evropi. Prvi je bil pojav bolezni modrega jezika sredi leta 2006 pri prežvekovalcih, ki jo prenašajo pikajoči insekti). V aprilu letos se je povečala smrtnost pri prašičih, junija pa je bolezen potrdil gruzijski kmetijski minister. Izbruhnili je na enajstih farmah, pobili pa so 20.000 prašičev. Po besedah ministra se je razširila na 60 % prašičje populacije. Nemudoma so pomoč pri zajezitvi bolezni ponudili strokovnjaki OIE in Združenih narodov ter ruske veterinarske oblasti.

Afriška prašičja kuga se med živalmi prenaša z muhami, ki pikajo, in okuženimi klopi, vendar le v območjih, kjer je bolezen prisotna. OIE laboratorij v Veliki Britaniji je z genetskimi testi dokazal, da so izbruh afriške kuge v Gruziji povzročili klopi, ki so bili na neznan način preneseni na velike razdalje. Vir okužbe so namreč dežele vzhodnega dela južne Afrike, Mozambik, Zambija in otočje Madagaskarja.

Afriška kuga je sicer endemična v več afriških državah. V južni in vzhodni Afriki so svinje bradavičarke in svinje grmičarke naravni rezervoar virusa. Ti prašiči, ki prenašajo virus preko okuženih klopi, sicer klinično ne zbolijo oz. ne kažejo znakov bolezni. Ta kuga pa je prisotna v nekaterih deželah južne Evrope že od leta 1957. Bolezen je bila povsod v Evropi izkoreninjena, razen na Sardiniji, kjer je ostala endemična od leta 1982, ko je bila prvič vnesena na ta italijanski otok.

vir: International Pig Topics - vol 22 št. 5
dr. Stane Košorok